

AFIȘE TEATRALE TIMIȘORENE DIN COLECȚIA MUZEULUI NAȚIONAL AL BANATULUI (SFÂRȘITUL SEC. AL XVIII-LEA – ÎNCEPUTUL SEC. AL XX-LEA)

Ciprian Glăvan*

Cuvinte cheie: afiș, teatru, sec. XVIII–XX, Timișoara.

Keywords: poster, theater, 18th–20th century, Timișoara.

Theatrical posters from Timișoara in the collection of the National Museum of Banat (the end of the 18th century – the beginning of the 20th century)

(Abstract)

The theater posters provide valuable information about the theater and the actors who worked in it, but also about the norms of behavior, characteristic of the society at that time. Unfortunately, the collections of the National Museum of Banat do not contain compact collections of posters from the pre-war period, concerning theatrical performances in Timișoara. The relatively few and heterogeneous posters preserved, in terms of chronology and language (German, Romanian, and Hungarian) in which they were written, provide interesting information about the theatrical activity in Timișoara. The oldest pre-war theater poster preserved in the museum's collections, dates from 1788 and the newest from 1911. In addition to the information about the poster and the play it presented, I have also tried to capture aspects of the history of Timișoara's theater during the period in which these posters were produced.

Afișele teatrale oferă informații prețioase privitoare la teatru și la actorii, care activau în cadrul acestuia, dar și în ceea ce privește normele de comportament, caracteristice societății la vremea respectivă¹. Ele pot fi privite ca declarații de intenție, deoarece apăreau înainte de piesele cu pricina. Pe lângă numele teatrului, locația, societatea teatrală, data, titlul, rolurile și actorii care le interpretau, acestea cuprindeau și alte informații precum ora de început și eventual sfârșit a reprezentațiilor, prețurile biletelor, locurile de unde puteau fi cumpărate biletele, informații privitoare la abonamente, spectacole de binefacere, oaspeți, piesa din ziua următoare, numele actorilor bolnavi și ocazional înștiințări din partea directorului teatrului și alte anunțuri. Dincolo de această situație ideală informațiile de pe afișe erau deseori parțial greșite sau lacunare². Acolo unde afișele teatrale s-au păstrat în cadrul unor colecții compacte,

privitoare la o stagiune sau la mai multe stagioni teatrale, ele sunt deosebit de valoroase pentru cercetarea domeniului teatral pentru că oferă informații variate privitoare la activitatea de zi cu zi a teatrelor, la activitatea și comportamentul actorilor sau la gusturile publicului³. Din păcate în colecțiile Muzeului Național al Banatului nu s-au păstrat astfel de colecții compacte, dar afișele păstrate oferă totuși informații interesante referitoare la activitatea teatrală din orașul de pe Bega.

Afișele teatrale erau tipărite în ziua anterioară reprezentației teatrale pe o coală de hârtie, după ce trecuseră anterior prin filtrul cenzurii. De obicei erau imprimate pe hârtie ieftină, rareori utilizându-se hârtie similară pergamentului, iar la ocazii speciale chiar mătasea. Pe lângă cele care puteau fi regăsite în spațiul public, în mod uzual afișele puteau fi găsite în clădirea teatrului, acestea cuprinzând programul din seara următoare și putând fi luate gratis sau contra cost. În plus abonatii primeau afișele acasă în aceeași seară sau în dimineața următoare. În cazul unor schimbări de ultim moment se putea întâmpla să fie tipărit un

* Muzeul Național al Banatului Timișoara, Piața Huniade nr. 1; e-mail: cglavan@gmail.com.

¹ Paul S. Ulrich, Theaterzettel und Theateralmanache – Quellenkritische Anmerkungen in Matthias J. Pernerstorfer (Ed.), *Theater-Zettel-Sammlungen, Erschliessung, Digitalisierung, Forschung*, Viena (2012), 10.

² *Ibidem*, 11–12.

³ *Ibidem*.

al doilea afiş pe hârtie colorată pentru a notifica publicul privitor la această schimbare⁴.

Având în vedere că majoritatea localităților în care aveau loc reprezentații teatrale aveau între 1.000 și 10.000 locuitori, numărul mediu al spectatorilor era destul de redus, iar numărul locurilor din sala de spectacole varia între 400 și 700. Pentru a ocupa aceste locuri în fiecare zi directorul trebuia să prevadă piese noi în mod regulat, deoarece dacă ar fi repetat prea des aceleași piese ar fi eșuat destul de repede din punct de vedere financiar. Marea majoritate a acestor societăți teatrale erau private și nu beneficiau de susținere financiară din partea orașelor, depinzând de vânzarea biletelor de intrare și trebuind să facă față și concurenței altor tipuri de spectacole, respectiv concerte, serate literare sau baluri⁵.

De obicei aceste societăți teatrale și personalul lor erau foarte mobile, clădirea teatrului fiind singurul element stabil din acest ansamblu. Programul artistic se schimba în fiecare zi, piesele fiind rareori repetate, cu excepția pieselor scurte, pe parcursul unei stagiuni. La piesele jucate pe scenă se adăugau periodic mici concerte, reprezentații de dans sau de gimnastică⁶.

1. Cel mai vechi afiş de teatru păstrat în colecția Muzeului Național al Banatului (nr. inv. 5269 din Colecția Istorie) datează din data de 12 ianuarie 1788, fiind confecționat din mătase de culoare galbenă. Subiectul acestuia îl constituie tragedia în cinci acte *Die Majestät in der Klemme* (*Majestatea Sa la ananghie*), piesă de Karl Töring von Seefeld.

Aceasta a fost jucată în perioada în care Ignatz Schiller se afla la conducerea Societății de teatru în limba germană din Timișoara. Acesta era un peruchier timișorean, născut în Dresda, care a luat în arendă teatrul din oraș. El a semnat în luna martie 1787 un contract în acest sens cu conducerea administrației locale timișorene. Conform acestui contract timp de doi ani urma să ofere patru reprezentații pe săptămână (duminică, marțea, joia și sâmbăta) în perioada cuprinsă între 1 octombrie și Miercurea Cenușii. Repertoriul urma să includă pe lângă tragedii și comedii, spectacole de operă și reprezentații de balet. Încasările a două piese, care urmau să fie stabilite de către administrația orașului, urmau să fie cedate Spitalului Civil din localitate. După fiecare piesă arendașul trebuia să plătească acesteia o sumă de 2 guldeni. Prețurile biletelor de intrare erau stabilite tot de către administrația

orașului și nu puteau fi modificate decât cu acordul acesteia. Abonamentul putea fi suspendat rareori și cel mult o dată pe lună, așa cum era cazul și în ceea ce privește piesa amintită mai sus. Dacă arendașul nu respecta condițiile stabilite prin acest contract putea fi amendat cu o sumă de până la 100 de ducati. În pofida condițiilor destul de restrictive contractul a fost semnat de către Schiller, care se obliga să aducă pe scena din Timișoara actori ai teatrului din Pesta și Buda. Aceștia mai aveau însă contract valabil cu instituția respectivă astfel că s-a văzut nevoit să îi lase să plece la scurt timp, rămânând astfel fără un număr suficient de actori, care să corespundă cerințelor. Acest aspect și alte probleme similare l-au făcut pe Schiller să își dizolve societatea de teatru în luna martie a anului 1788, cu mult timp înainte de expirarea contractului semnat cu autoritățile locale⁷.

Printre protagoniștii piesei amintite mai sus se numărau: domnul Stephan (regele Henric al Angliei), domnul Zacharias (contele de Sudney, ministru), domnul Rubne (ducele Buckinthal), domnul Lesing (Don Fernando, emisar al Spaniei), nume ilizibil (contele Westen, președinte), domnul Müller (Lord Brandon, cancelar de stat), domnul Spozy (ducele de Porthey, membru al Consiliului de Stat), domnul Remsch (ducele de Chester, membru al Consiliului de Stat), domnul Zaym (medicul personal al regelui), domnul Bauernfeind (Lord Brennwill, conducătorul gărzii), domnișoara Spozy (un supus nobil al regelui), domnul Lesinger (un secretar loial contelui Staner), domnul Spozy (un camerist al contelui Staner), domnișoara Volle (Emilia, fiica lui Sudney), domnul Kamsch (un țaran alături de cei doi fii ai săi) și domnul Müller (un primar alături de cetățeni). Pe lângă aceștia pe scenă apar și alte personaje, precum: secretarul, angajatul responsabil cu anunțurile și paznicul camerei secrete a primăriei; diverși oameni de la Curte și în calitate de figuranți gărzii și alți oameni din popor. Acțiunea piesei se desfășoară în palatul regal, cu excepția unei părți din al doilea act, care se desfășoară în locuința lui Sudney. În ultimul paragraf este redat un sinopsis al piesei, iar la finalul afişului, semnat de Ignatz Schiller, se face un apel către public să vină într-un număr cât mai mare să vadă spectacolul, care urma să fie însoțit și de sunetul trompetelor și tobelor. Ora de începere a spectacolului era 18.30, casieria fiind deschisă cu o oră și jumătate înainte.

⁴ *Ibidem*, 7–8.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, 4.

⁷ Maria Pechtol, *Thalia in Temeswar. Die Geschichte des Temeswarer Deutschen Theaters*, București (1972), 45–47.

2. Tot de la sfârșitul secolului al 18-lea datează și afișul (nr. inv. 5270 din Colecția Istorie), confecționat din mătase de culoare galbenă, pentru piesa *La Fiera di Venezia* sau *Der Jahrmarkt von Venedig* (*Târgul din Veneția*). Această comedie în trei acte a fost prezentată pe scena timișoreană, în data de 18 aprilie 1799, de către trupa de teatru condusă de Franz Xaver Rünner.

Aceasta a jucat constant în Timișoara începând cu anul 1795. În perioada în care la conducerea teatrului timișorean se afla Rünner a avut loc transformarea clădirii fostului magistrat rascian într-o clădire cu bun gust, dedicată de acum exclusiv teatrului timișorean. Coordonarea lucrărilor a revenit autorităților locale, conduse la vremea respectivă de primarul Ignatius Koppauer, iar execuția a fost efectuată de domnul Nesselthaler din Pesta, acesta îngrijindu-se și de amenajarea noilor decoruri pentru scena proaspăt renovată. După încheierea restaurării clădirii, aceasta a fost inaugurată în data de 22 noiembrie 1795. La momentul respectiv pe lângă Rünner la conducerea societății teatrale se afla și un anume Steiger (Seicher), însă acesta s-a retras din postul de co-director începând cu ziua de Paște a anului 1797, continuându-și activitatea în cadrul trupei în calitate de regizor. Având prestații bune atât în ceea ce privește reprezentațiile teatrale cât și cele muzicale, trupa lui Rünner s-a bucurat de o apreciere generală din partea publicului. În acest context nu este surprinzător faptul că, după ce a beneficiat de două contracte de câte un an, Rünner a semnat începând cu anul 1797 încă două contracte de arendă pe câte trei ani cu autoritățile locale, însă ultimul nu l-a mai finalizat deoarece în anul 1802 acest conducător apreciat al teatrului timișorean a decedat⁸.

Numărul actorilor din trupa lui Rünner a rămas egal pe toată perioada petrecută de această trupă în Timișoara, chiar dacă majoritatea actorilor se schimbau de la an la an. Astfel în stagiunea 1795/96 aceasta era formată din 12 domni, 8 doamne și 4 copii, la care se adăuga și un maestru pentru balet. Ei jucau doar în stagiunea de iarnă pe scena din Timișoara, petrecându-și stagiunea de vară, conform unei tradiții încetățenite, pe scena teatrului din Sibiu⁹.

Repertoriul acestei societăți teatrale era unul bogat și divers, astfel că se jucau aceleași piese, care erau redată și pe marile scene germane, cu excepția marilor clasici germani. Aceasta făcea ca programul trupei timișorene să fie unul de bună calitate

pentru teatrele provinciale, semănând cel mai mult cu cel al teatrelor din suburbiile Vienei¹⁰. Printre autorii ale căror piese se bucurau de cel mai mare interes pe scena timișoreană se numărau August von Kotzebue și August Wilhelm Iffland, dar și autori precum Friedrich Ludwig Schröder, Johann Friedrich Jünger, Christoph Friedrich Bretzner etc.

Se consideră că unul din marile merite ale lui Rünner era acela că a avut o contribuție importantă la afirmarea și încetățenirea operei pe scena timișoreană. Prestațiile trupei lui Rünner, atât în domeniul teatral cât și muzical, au constituit un punct culminant al dezvoltării pe care a cunoscut-o teatrul timișorean în secolul al 18-lea, astfel că nu e de mirare, că a beneficiat în mod constant de o audiență numeroasă¹¹.

La vremea respectivă funcția de director de teatru presupunea multe îndatoriri și puține drepturi. Repertoriul pieselor trebuia înaintat o dată la trei luni, prin intermediul autorităților orașenești, administrației provinciale, care avea și dreptul de cenzură. În general primeau acceptul piesele, care fuseseră deja jucate pe scenele din Viena și Pesta. Pentru fiecare reprezentație trebuia plătită autorităților locale o sumă de 4 guldeni și 30 de creițari, iar încasările de la două piese din cadrul stagiunii trebuiau cedate spitalului și săracilor din Timișoara. În plus, în așa-numitele *Normatage* (care includeau toate vinerile de peste an; perioada postului și diverse alte sărbători religioase) și în zilele în care avea loc un deces sau o comemorare a unui membru al Casei imperiale nu se jucau piese pe scena din Timișoara. Autoritățile locale aveau, de asemenea, dreptul să sancționeze pe directorul teatrului, dacă acesta nu își respecta contractul sau nu mulțumea publicul prin prestațiile trupei sale. De altfel autoritățile orașenești priveau teatrul la vremea respectivă mai degrabă ca o sursă de venit, decât ca o instituție culturală. Acesta beneficia de un public de calitate și ar fi putut să își atingă mai ușor potențialul maxim, dacă era susținut în mod corespunzător¹².

Din distribuția piesei *La fiera di Venezia*, amintită mai sus, făceau parte domnul Seicher (ducele de Ostrogotto), domnul Puell (Grisagno), doamna Schosstag (Faisirena, fiica lui Grisagno), domnișoara Nan (probabil Nanette) Rünner (marchiza Calloandra, logodnica ducelui), domnul Heldenmuth (Belsusto, iubitul Faisirenei), doamna Schmider (Cristallina, o comerciantă de dantelă), domnul Schmider (Rasoio, un hangiu),

⁸ *Ibidem*, 58–59.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, 64.

¹¹ *Ibidem*, 61–63.

¹² *Ibidem*, 64–65.

domnișoara Fani Rünner (Hänschen, un băiat), fiul domnului Rünner (un aurar). Din păcate restul distribuției nu ne este cunoscută, deoarece numele celorlalți actori (care interpretau roluri precum un peruchier, un comerciant, o cofetăreasă, comercianți cu măști de factură venețiană, diverși lucrători, bucătari, gondolieri și alți oameni din popor) nu este lizibil. Acțiunea se desfășura în piața San Marco, în care se găseau diverse buticuri de aurari, peruchieri, cofetari și diverși alți comercianți; în camera din hanul lui Rasoio, destinată marchizei Calloandra; pe malul Canal Grande, cu renumitul pod Rialto în fundal; în locuința marchizei Calloandra; în locuința Faisirenei; pe o stradă iluminată cu lanterne; într-o sală magnifică, în care se găseau o orchestră, răcoritoare și mese de joc; în camera hangului Rasoio; într-o zonă plăcută de la marginea unui canal, în care stăteau gondole și un vas frumos împodobit.

Urma apoi un apel adresat nobililor, militarilor, funcționarilor camerali și onoratului public în general în care domnul Joseph Heldenmuth arăta că încasările din ziua respectivă urmau să îi revină lui. Menționa că nu avea nici o pretenție să fie susținut, din punct de vedere financiar, de către oamenii din public, fiind răsplătit deja din plin de aprecierea de care se bucura din partea acestuia. Promițând o prestație de excepție invita publicul în număr cât mai mare și își încheia mesajul cu mulțumiri adresate acestuia. Piesa urma să înceapă la ora 18.30.

3. Din anul 1813 datează un alt afiș (nr. inv. 5267 din Colecția Istorie), donat de Ladislau Török. Acesta are ca obiect o piesă de teatru cu tematică cavalească, despre care aflăm din textul afișului că ar fi bazată pe fapte reale. Titlul acestei piese, jucată în data de 19 februarie 1813 pe scena teatrului timișorean, este *Eugenius Skoko, Erbprinz von Dalmatien* (*Eugenius Skoko, prințul moștenitor al Dalmației*). Aceasta a fost regizată de Alois Cibulka, iar beneficiarul încasărilor realizate cu această ocazie era Karl Slavicek.

După decesul lui Rünner (1802) teatrul din Timișoara a înregistrat din nou un oarecare regres. În această perioadă a eșuat o inițiativă de a construi un nou sediu pentru teatrul timișorean, care ar fi urmat să fie edificat în zona Judecătoriei, în apropierea Porții Transilvaniei. Chiar dacă pentru perioade scurte de timp a beneficiat de conducerea unor directori apreciați pentru activitatea lor, precum Constantin Paraskowits sau Ignaz Franz Castelli, după prestația dezamăgitoare a lui Lorenz Gindl la conducerea teatrului timișorean, această

funcție a fost preluată de către Alois Cibulka începând cu data de 1 ianuarie 1813. Concomitent acesta păstorea și destinele teatrului din Buda și Pesta, astfel că nu a petrecut foarte mult timp în Timișoara. În momentul preluării scenei timișorene acesta s-a confruntat cu o situație destul de delicată, trebuind pe de o parte să continue sezonul întrerupt prin concedierea lui Gindl și să respecte diverse cerințe ale autorităților orașenești, precum: prezentarea celor mai bune piese ale momentului și respectarea concomitentă a regulilor privitoare la cenzură; respectarea succesiunii uzuale pe scena timișoreană, respectiv: dramă, comedie, balet și apoi operă (cel puțin una dintre reprezentațiile săptămânale urma să fie o operă; donarea încasărilor a cel puțin două dintre piesele stagiunii spitalului civil, respectiv săracilor din oraș; punerea la dispoziția trupei lui Cibulka a decorului de scenă contra sumei de 4,30 guldeni per reprezentație și plata de către acesta a datoriilor lăsate de predecesorul lui Gindl, Anton Ludwig Bladl. În schimbul acestor obligații autoritățile timișorene urmau să achite costurile de întreținere ale teatrului și să permită organizarea de spectacole în beneficiul celor mai buni actori ai teatrului timișorean, așa cum era și în cazul piesei *Eugenius Skoko, prințul moștenitor al Dalmației*, care face obiectul acestui afiș teatral. Actorii proveneau în general din fosta trupă a lui Gindl, aceasta fiind și una dintre doleanțele autorităților locale. Uneori a reușit să trimită și membrii ai trupei de teatru din Buda și Pesta, pe care le co-manageria în același timp cu societatea teatrală din Timișoara. Programul pieselor, care au fost jucate în vremea directoratului lui Cibulka, nu ne este cunoscut, dar probabil era similar cu cel al teatrului din Buda și Pesta. Acesta se caracteriza prin preferința pentru autori precum Kotzebue, Iffland, Ziegler sau Johanna von Franul-Weissenturn și prin foarte puține piese clasice. Publicul timișorean a fost mulțumit cu prestația lui Cibulka, dar odată cu preluarea de către acesta a cafenelei și a Redutei, și-a asumat o cantitate de muncă și o obligație prea mare, cu atât mai mult cu cât datorită conducerii concomitente a teatrului din Buda și Pesta petrecea puțin timp în Timișoara. În acest context aceste inițiative ale sale au eșuat, astfel că a renunțat atât la ele cât și la conducerea teatrului timișorean, interimatul la conducerea teatrului timișorean fiind preluat de actorul Wittich¹³.

Printre protagoniștii piesei *Eugenius Skoko, prințul moștenitor al Dalmației* se numărau: domnul Schätz (Andreas, ducele Dalmației),

¹³ *Ibidem*, 76–77.

domnul Karl Slavicek (Eugenius Skoko, fiul vitreg al ducelui), domnul Parcini (Georgi Slimba, un nobil maghiar), domnul Katzianer (Zaluska, un maghiar), domnul Hirschfeld (Harduini, un venețian), doamna Cibulka (Agnese Enmani, o rudă a acestuia) nume indescifrabil (Bocca, indescifrabil), domnul Sinke (cavalerul Otto von Blau), domnișoara Planicka (Theodosia, fiinca sa), domnul Wittich (Hugo, un nobil), domnul Fellauer (cavalerul Wlaka), domnul Knauer (Tosti, căpitan de vas), domnul Lambel (Stello) și domnul Novak (Grolob) – doi aristocrați. Numele celorlalți artiști, care au jucat în această piesă nu este lizibil, datorită avarierii afișului în zona respectivă. Printre celelalte personaje jucate de aceștia se numără: Claudia, o damă de companie a unei nobile; Felizio, un copil; Blanka Petrino, o fată din Dalmația; o femeie cu voal; Bratzo, slujitorul personal al lui Skoko; călăreți dalmațieni și cetățenii din Jadera.

În apelul adresat de Karl Slavicek la sfârșitul afișului, acesta arăta că se bucura să fie din nou în mijlocul publicului după ce a fost grav bolnav și că va încerca, atât timp cât îl vor ține puterile, să își îndeplinească cât mai bine îndatoririle. Arăta că el a ales această piesă și spera că se va bucura de aceiași susținere de care s-a bucurat și predecesorul său și că va dovedi că merită efortul spectatorilor de a veni să vadă această reprezentație.

Se adresa apoi un apel abonaților, care nu doreau să își păstreze locurile sau lojele pentru acest spectacol, să anunțe în timp util acest lucru la conducerea teatrului. Se aducea la cunoștința publicului că domnul Girzik era bolnav și că piesa urma să înceapă după ora 18.30 și să se încheie în jurul orei 22.

4. Pe lângă piesele teatrale sau muzicale, scena teatrului era folosită și pentru reprezentații atletice, așa cum o dovedește și afișul păstrat în cadrul Colecției Istorie cu numărul de inventar 5262. Astfel în data de 15 iulie 1837, în Arena construită relativ recent în grădina localului *Regina Angliei* din cartierul Fabric, urma să susțină o reprezentație de atletism și exerciții de forță în trei părți „*renumitul artist Carl Rappo, întâiul Hercule și atlet al acestor vremuri*”. Acesta urma să fie acompaniat de fiul său de opt ani și jumătate și de artistul chinez Samuel Motty din Londra, care era angajatul lui Rappo. În prima parte a reprezentației Carl Rappo și fiul său urmau să execute 20 de exerciții de pricipere athletică, iar în a doua parte Samuel Motty urma să execute exerciții artistice tipic chinezești. În ultima parte a spectacolului Carl Rappo urma să își dovedească forța herculeană în cadrul a 21 de

exerciții. Muzica era interpretată de orchestra teatrului timișorean. Prețurile biletelor de intrare oscilau între 40 creițari pentru un loc numerotat, 20 pentru a doua și 10 creițari pentru a treia categorie de locuri, fiind posibilă achiziționarea acestora de la ora 9 până la ora 15 de la etajul întâi al hanului *La păunul de aur* din cartierul Fabric. Deschiderea caselor de bilete urma să aibă loc la ora 16, iar spectacolul urma să înceapă la ora 17.30.

5. În data de 29 ianuarie 1857, în cadrul Teatrului orășenesc din Timișoara, începând cu ora 19:00, a fost pus în scenă spectacolul cu titlul *Das Geheimniss des Gasthauses zum rothen Ochsen* sau *So geht's wenn der Mensch Pech hat!* (*Secretul hanului "La Boul Roșu"* sau *Așa este viața atunci când omul are ghinion*). Această comedie de Ludwig Carl nu făcea parte din spectacolele oferite publicului în cadrul abonamentului curent. Afișul aferent acestui spectacol se păstrează în cadrul Colecției Istorie cu numărul de inventar 5279.

În perioada respectivă la conducerea teatrului timișorean se afla Friedrich Strampfer, care a preluat conducerea acestuia în data de 9 februarie 1852. Contractul său cu autoritățile orașului a fost prelungit inițial până în 1858, iar ulterior până în anul 1862. El a beneficiat de serviciile unei echipe complete cu actori talentați, formate din 29 actrițe, 22 actori, șapte cântăreți, nouă dansatori și șase copii¹⁴. Directori precum Kunz sau Rünner au marcat o perioadă de înflorire a teatrului timișorean în secolul al 18-lea, iar Strampfer a însemnat același lucru în secolul al XIX-lea. El a manifestat o preferință pentru comedie și operă în defavoarea operetelor sau a tragediilor. Chiar dacă, în mod asemănător cu predecesorul său, a prezentat și multe piese franțuzești și piese de Johann Nestroy și Charlotte Birch-Pfeiffer, a manifestat interes și pentru Shakespear și operele clasice germane d. ex. Goethe, Lessing, Schiller etc¹⁵. Repertoriul pieselor de operă, cărora le-a acordat o atenție deosebită, nu a fost așa de bogat ca și cel al pieselor de teatru dar el a încercat să ofere publicului timișorean reprezentații cât mai bune, incluzând compozitori italieni și germani de seamă ai vremii¹⁶.

Un alt merit deosebit al lui Strampfer a fost acela că, după un secol de istorie a teatrului german, Timișoara a beneficiat în sfârșit de un teatru permanent. După reamenajarea sălii de *La Regina Angliei* din cartierul Fabric a fost asigurată continuitatea pe perioada verii cu ajutorul actorilor și

¹⁴ *Ibidem*, 125

¹⁵ *Ibidem*, 126–127.

¹⁶ *Ibidem*, 129.

cântăreților rămași în Timișoara. Pentru a asigura o diversitate cât mai mare a încercat să aducă în calitate de artiști invitați, actori de pe scene importante, mai ales din Imperiu, precum Viena, Pesta sau Ljubljana. La ocazii speciale (d.ex. aniversarea a 100 de ani de la nașterea lui Mozart) a organizat spectacole de gală, care s-au bucurat de apreciere din partea publicului¹⁷.

În anul 1858 a părăsit Timișoara și a preluat conducerea teatrului din Ljubljana și Trieste, scena timișoreană fiind preluată de directorul teatrului din Arad, Josef Szabo pentru o perioadă de doi ani, după care a revenit și a condus teatrul timișorean până în anul 1864. Strampfer poate fi considerat unul dintre cei mai importanți directori ai teatrului timișorean din secolul al XIX-lea, pe lângă aspectele enumerate mai sus, dându-și permanent silința să îmbunătățească performanțele echipei conduse de el. În acest sens a încercat să țină cont și de criticele și dorințele criticilor de teatru și ale publicului timișorean. De altfel publicul a apreciat eforturile lui Strampfer, care a reușit, în pofida constrângerilor materiale, grație cunoștințelor în domeniu, al afecțiunii și a spiritului său de sacrificiu să ridice teatrul din Timișoara la un nivel nemaiațins până atunci și să îl transforme într-o scenă de teatru provincială de primă mână¹⁸.

În introducerea afișului piesei *Secretul hanului "La Boul Roșu"* sau *Așa este viața atunci când omul are ghinion* se arată că beneficiarii încasărilor realizate cu acest prilej urmau să fie actorii Friedrich și Jeanette Blank, care invitau publicul în număr cât mai mare la spectacol. Piesa era împărțită în trei părți, respectiv: 1. *El trebuie să se căsătorească*; 2. *Ea este fiica lui* și 3. *Ea devine soția lui*.

Distribuția primului act era următoarea: domnul Maier (Robert Schnürl, comerciant de mărfuri la metru), domnul Schulz (Jakob Schönlein, cumnatul său, proprietar de domenii), domnul Buchner (Adolf Schönlein, nepotul său), domnișoara Etterich (Arabella Rosenlaub, dansatoare la Opera mare), domnul Stelzer (Rappler), Friedrich Blank (Krauterer, pădurar pe domeniul lui Schönlein), Jeanette Blank (Röserl, fiica sa adoptivă), domnul Chramosta (Sternberg, contabilul lui Schnürl), domnul Pollak (Fescher), domnul Knokker (Bummler), domnul Lucko (Knöpfel), domnul Wenzel (Gschwüfer). Aceste ultime patru personaje erau comiși ai lui Schnürl, pe lângă aceștia fiind pe scenă în calitate de figuranți țărani,

vânători, oameni care joacă cărți și oameni care se plimbă.

Protagoniștii actului doi erau următorii: domnul Schulz (Jakob Schönlein, proprietar de domenii), domnul Buchner (Adolf Schönlein, nepotul său), domnișoara Etterich (dansatoarea Arabella), domnul Maier (Robert Schnürl), domnul Stelzer (Rappler), Friedrich Blank (pădurarul Krauterer), Jeanette Blank (Theresia, o orfană), domnul Slavik (solicitorul Greif), domnul Neumüller (un cio-bănaș), domnul Jäger (un grefier) și alți servitori.

În ultimul act rolurile erau distribuite după cum urmează: domnul Schulz (Schönlein, proprietar de domenii), Jeanette Blank (Therese), domnul Stelzer (Rappler), domnul Meier (Schnürl), domnul Buchner (Adolf Schönlein), domnișoara Etterich (Arabella), Friedrich Blank (Krauterer, pădurar) domnul Pennauer (o paiață), domnul Slavik (un solicitator), micul Stelzer (Madli), micul Blank (Franz) și micul Gerstl (Sepp), copiii; domnul Wenzel (Fescher), domnul Slavik (Bummler), comiși voiajori.

Se făcea apoi un apel la abonații, care aveau o lojă sau un scaun, aceștia fiind rugați să comunice până la ora 11:00 dacă doreau să și le păstreze pentru acest spectacol, în caz contrar biletele corespunzătoare acestor locuri urmând a fi vândute doritorilor.

În altă ordine de idei publicul era informat că primul tenor al Teatrului Național Maghiar, domnule Ellinger, urma să fie prezent în Timișoara pe data de 5 februarie pentru un ciclu de reprezentații în calitate de artist invitat.

Afișul tipărit la tipografia urmașilor lui Beichel se încheia cu un anunț privitor la balul mascat de factură nobilă, care urma să aibă loc în data de 31 ianuarie. Înscrierile pentru participarea la acest bal mascat urmau să se încheie în următoarea zi la prânz. Jumătate din încasările realizate cu acest prilej urmau să fie donate fondului Hainau pentru invalizi.

6. Un alt afiș (nr. inv. 30640 din Colecția Istorie) aducea în atenția publicului reprezentația ventrilocului Joseph Engel. Printre momentele artistice din cadrul acestui spectacol s-au numărat: 1. *Duetul cântăreților din Alpi*; 2. *Duetul cu Lanner și Strauss*; 3. *Tâmplarul, ucenicul și învățăcelul*; 4. *Cei doi paznici de noapte și copilul*; 5. *Transportori de butoaie*, cu 6 personaje; 6. *Jocul chinezesc cu bățul* și 7. *Dansatorul magic*. Având în vedere că artistul pestan amintit mai sus s-a bucurat de mare succes în cadrul reprezentațiilor susținute în cadrul teatrelor orășenești regale din Pesta

¹⁷ *Ibidem*, 130–131.

¹⁸ *Ibidem*, 133.

și Kosice, acesta își exprima speranța că va putea să surprindă în mod plăcut și onoratul public timișorean. Prețurile biletelor de intrare variau între 50 creițari pentru prima categorie de locuri, 25 pentru a doua și 15 creițari pentru categoria a treia de bilete. Spectacolul urma să se desfășoare în cadrul localului *La vaporul de aur* și să debuteze la ora 19. Din păcate absența unei date pe afiș ne împiedică să-l încadrăm din punct de vedere cronologic. Acesta are însă inscripționat în partea superioară C. 73 sz. și ștampila Societății Muzeale de Istorie și Arheologie din Ungaria de Sud, ceea ce ne indică faptul că făcea parte din categoria mici tipărituri, proclamații, manifeste a arhivei muzeului timișorean în perioada antebelică. Dacă afișele examinate până în acest punct erau toate redactate în limba germană, celelalte identificate în colecția antebelică a muzeului nostru erau în limba română respectiv maghiară.

Turneul întreprins în anul 1868 de trupa lui Mihail Pascaly a fost primul turneu de amploare întreprins în interiorul arcului carpatic, cuprinzând orașe precum Brașov, Sibiu, Lugoj, Timișoara, Arad și Oravița. Spectatorii au fost înștiințați din timp privitor la această serie de spectacole prin intermediul unor publicații precum „Telegraful român” și „Familia”. Planificarea, efectuată încă din timpul șederii la Lugoj, prevedea susținerea a trei spectacole la Timișoara, respectiv: *Ștregarul din Paris* (28 iulie), *Sărmanul muzicant* și *Nevasta trebuie să își urmeze bărbatul* (30 iulie), iar în ultima zi *Mihai Viteazul după bătălia de la Călugăreni* și *Doi profesori procopsiți neprocopsiți* (31 iulie). Prestațiile trupei lui Pascaly s-au bucurat de succes, sălile de spectacol fiind pline, publicul timișorean organizând și o cină festivă în onoarea companiei teatrale în parcul Coronini. După încheierea turneului timișorean, trupa lui Pascaly s-a îndreptat spre Arad¹⁹.

În data de 30 iulie în locul pieselor *Sărmanul muzicant* și *Nevasta trebuie să își urmeze bărbatul* s-a jucat *Frica e din rai*. Această schimbare de program a avut loc datorită faptului că Mathilda, soția lui Pascaly, a născut în ziua respectivă. Nașterea, care a împiedicat-o să apară pe scenă în seara respectivă, a fost consemnată în Protocolul Botezărilor al parohiei ortodoxe române Sf. Gheorghe din Timișoara. Fiul lui Pascaly, Andrei Claudiu, a fost botezat de

protopopul Meletie Drăghici, având drept naș pe Andrei Mocioni²⁰.

În cadrul colecției Muzeului Național al Banatului se păstrează afișele corespunzătoare acestui turneu timișorean al trupei lui Pascaly, tipărite la tipografia lui Steger Ernest din Timișoara.

7. Primul dintre acestea (nr. inv. R8/ nr. inv. 61.1 din colecția Compartimentului de Arte Vizuale) invită publicul, la ora opt în seara zilei de marți, 28 iulie 1868, la reprezentația *Ștregarul din Paris* a teatrului românesc în Timișoara, prețurile practicate fiind cele obișnuite. Se apreciază că trupa lui Pascaly e compusă din *elementele superioare ale Teatrului naționalu din București*. Această reprezentație face parte dintr-un abonament oferit publicului cu acest prilej, având nr. I. În continuarea afișului se arată că piesa e o comedie în două acte, creată de D. Bouffe și adaptată de Pascaly, care a fost prezentată anterior la Paris, Viena, Berlin și pe toate scenele mari din Europa. Pe lângă limba română acest afiș conține informațiile privitoare la această reprezentație și în limba maghiară, germană și sârbă. În partea de jos a acestui afiș se află distribuția piesei, care îi includea pe M. Pascaly (Iosif, ștregarul), Mathilda Pascaly (Elisa, sora lui Iosif), Cath. Dumitreasca (doamna Meunier, bunica lui Iosif și a Elisei), J. Gestian (generalul Morin), P. Vellescu (Amedei, fiul generalului), M. Gestian (baroana, sora generalului), S. Săpeanu (Bizo, negociator și amic al casei Meunier), V. Fraivalder (Hiler) și pe S. Bălănescu (Iosif).

8. Conform celui de-al doilea afiș (nr. inv. R8/ nr. inv. 61.2 din colecția Compartimentului de Arte Vizuale) în cadrul teatrului orașului liber regesc Timișoara, aflat sub direcțiunea lui Eduard Reimann, teatrul român, prin intermediul societății teatrale conduse de Mihail Pascaly, oferea în Timișoara trei reprezentații. În cadrul reprezentației cu nr. 2 din cadrul abonamentului în data de 30 iulie 1868 urmau să fie jucate piesele *Sărmanul muzicant* și *Nevasta trebuie să își urmeze bărbatul*. Prima piesă era o dramă într-un act, jucată anterior pe scena teatrelor din Paris, Viena și Berlin și tradusă în limba română de M. Pascaly. În cadrul acesteia Pascaly urma să joace rolul muzicantului, rol pe care l-a studiat la Paris cu autorul acestei piese. Informațiile referitoare la piesă erau apoi redactate în limba maghiară, germană și sârbă. În această piesă urmau să joace: M. Pascaly (muzicantul sărac), Mathilda Pascaly (Amelia, fiica

¹⁹ Virgil Birou, *Turneul lui Mihail Pascaly în Banat în anul 1868* (studiu dactilografiat), în Arhiva Virgil Birou, Compartimentul de Arte Vizuale, Muzeul Național al Banatului.

²⁰ *Ibidem*.

muzicantului), Dan P. Vellescu (poetul Marcel), S. Săpeanu (Bernard, proprietar de case) și V. Fraivalder (Antoni, servitorul bătrân al familiei). În continuarea afișului erau redată informațiile referitoare la cea de-a doua piesă a seriei *Nevasta trebuie să își urmeze bărbatul*, comedie într-un act, tradusă de M. Pascaly și jucată anterior în cadrul teatrului imperial Odeon din Paris. Informațiile erau redată apoi în limba maghiară, germană și sârbă. Printre protagoniștii acestei piese urmau să se numere: M. Pascaly (avocatul Jolibo), Mathilda Pascaly (soția sa Julieta), V. Fraivalder (Bonive, judecătorul), Cath. Dumitreasca (Amelia, nevasta judecătorului), S. Bălănescu (Leon, jurnalistul). Reprezentațiile urmau să înceapă la ora opt seara, iar prețul era cel obișnuit. În ultima parte a afișului spectatorii erau înștiințați că în ziua următoare (31 iulie) urma să aibă loc ultima reprezentație. Așa cum am menționat mai sus, în contextul în care Mathilda Pascaly a născut în seara respectivă, locul acestor piese a fost luat de *Frica e din rai*.

9. Al treilea afiș (nr. inv. R8/ nr. inv. 61.3 din colecția Compartimentului de Arte Vizuale) se referă la a treia și ultima reprezentație a trupei lui Pascaly în Timișoara. Astfel, conform afișului, în cadrul teatrului orașului liber regesc Timișoara, aflat sub direcțiunea lui Eduard Reimann, teatrul român, prin intermediul societății teatrale conduse de Mihail Pascaly, oferea în Timișoara trei reprezentații. În cadrul reprezentației cu nr. 3 din cadrul abonamentului în data de 31 iulie 1868 urmau să fie jucate piesele *Mihai Viteazul după bătălia de la Călugăreni* și *Doi profesori procopsiți neprocopsiți*. Prima piesă era un *tablou istoric-național* într-un act după un text de Bolintineanu. Informațiile referitoare la piesă erau apoi redată în limba maghiară, germană și sârbă. Printre protagoniștii acestei piese s-au numărat: M. Pascaly (Mihai Viteazul, domnul românilor), C. Dumitreasca (Florica, nevasta sa), M. Gestianu (Florica, fiica lor), I. Gestianu (visterul Dan, trădătorul), P. Vellescu (Preda Buzescu, căpitan român), I. Săpeanu (Baba Novac, general român), S. Bălănescu (Horvat), V. Fraivalder (vornicul Dumitru), precum și alți actori (căpitani și ostași români). A doua piesă a seriei, *Doi profesori procopsiți neprocopsiți*, comedie într-un act de D. Scribe, a beneficiat de prestația următorilor actori: M. Pascaly (Ledru, lacheu sub nume de profesor), S. Gestianu (Lenglan, profesor), I. Săpeanu (Robervil, proprietar), P. Vellescu (Carol, fiul său), M. Gestianu (Elisa, nepoata sa) și C. Dumitreasca (Janeta, camerista lui Robervil și nepoata lui Lenglan). Aceste informații sunt redată apoi, ca

și în cazurile anterioare și în limba maghiară, germană și sârbă. Spectacolele urmau să înceapă la ora opt seara, prețul fiind cel obișnuit.

În data de 20 noiembrie 1898 primarul Telbisz și Comisia administrativă a orașului Timișoara au luat decizia ca din momentul respectiv spectacolele de teatru să se desfășoare exclusiv în limba maghiară²¹. Din această perioadă muzeul nostru deține afișele a două piese jucate pe scena teatrului timișorean, care beneficia acum de o clădire nouă construită în acest scop, respectiv: *A gyimesi vad-virág* (*Floare sălbatică de Ghimeș*) și *Aranylakodalom* (*Nunta de aur*).

10. Prima dintre aceste două piese a fost pusă în scenă în data de 11 aprilie 1907, din distribuția acestei piese făcând parte și renumita artistă Blaha Luiza. Afișul acestei piese are numărul curent 187, iar în cadrul abonamentului anual nr. 184 (nr. inv. 30355 din Colecția Istorie). *Floare sălbatică de Ghimeș*, o piesă folclorică în 3 acte, a cărei autor era Géczy István a beneficiat de conducerea muzicală a dirijorului Orbán Árpád. Din distribuția acestei piese, despre care aflăm că a câștigat 2.000 de coroane în cadrul concursului Ruszt au făcut parte următorii: Kövessy Lajos (Balanka Janos, proprietar ceangău de condiție bună), E. Keleti – Martonni (Örsze, soția lui), Thury Elémer și Peterdy Etelka (Imre și Maria, copii), Niczkyne Ilona (văduva Fabianne Julia), István Falussy (Gyurka, fiul Juliei), Szeghő Endre (Rab Prezsmér Peter), Blaha Luiza (Magdolna, fiica lui Peter Prezsmér), Réthey Lajos (parohul), Tábori Emil (Törpe Csura, clopotarul), L. Mihályfi Juliska (Csurané, soția clopotarului), Ujváry Károly (Marczi, fiul clopotarului), Pécsi Lajos (Bigyó, viceprimar), K. Kecskeméthy (Bigyóné, soția lui Bigyó), Tihanyi Béla (Csörgő, tânărul gospodar), Fékete Árpád (nașul mirelui), Herold Éde (nașul miresei), Gere Zsigmond (primul domnișor de onoare), Kövesdy Jenő (al doilea domnișor de onoare), Ilona Térey (prima domnișoară de onoare), Fenyvessy Ilonka (a doua domnișoară de onoare), Melczer Julia (prima nuntașă), Lajosné Kövessy (a doua nuntașă), M. Balogh József (primul gospodar), Halmay Béla (al doilea gospodar), Imre Kalocsay (al treilea gospodar), E. Keleti Marton (al patrulea gospodar), Dániel Puskás (Csics, țigan), Lipot Lukács (Ferkó, țigan), Kalocsay Győző (Vakai, țigan), Havass Imre (primul nuntaș), Fülöp Ferike (al doilea nuntaș), Fenyő

²¹ Maria Pechtol, *op.cit.*, 203.

Jozsa (al treilea nuntaș), Erdélyi Margit (al patrulea nuntaș), Horváth Zoltán (al cincilea nuntaș), și Leövey Leoné (al șaselea nuntaș). Pe scenă se mai află și alți nuntași, săteni și țigani. Acțiunea piesei se desfășura în localitatea Ghimeș din Transilvania.

Prețurile pentru biletele de intrare pentru cele trei reprezentații variaau între 13 coroane și 15 filleri în cazul unei loje la parter și o coroană și 20 filleri în cazul unui scaun la balconul teatrului. Pentru copii și militari prețul era de 60 filleri, iar pentru locurile în picioare de la balcoanele teatrului de 40 filleri. Pentru abonați nu era necesară nici o plată suplimentară pentru a participa la aceste reprezentații teatrale. Biletele puteau fi achiziționate de la casieria teatrului între orele 9–12, 15–16 și de la ora 19 până la sfârșitul reprezentației. Pe lângă casieria teatrului, bilete de intrare, care puteau fi utilizate și pentru o călătorie cu tramvaiul, puteau fi achiziționate și din alte locații variate, precum: magazinul lui Deixner K din cartierul Iosefin; la Schlesinger Ede pe str. Kossuth nr. 23; în cartierul Fabric la Doppler Mária și Kohn Ignác pe str. Magyar nr. 1 și la băcănia lui Fischer Gábor din cartierul Elisabetin. Alte bilete puteau fi obținute în ziua reprezentației, începând cu ora 11. Piesa urma să înceapă la ora 19.30 și să se termine în jurul orei 22.

Publicul era de asemenea anunțat că în ziua următoare renumita actriță Blaha Luiza, membră a Teatrului Național, urma să joace în al treilea și astfel ultimul spectacol piesa *Poșeta roșie*. Publicul era apoi înștiințat privitor la programul săptămânal, care includea un spectacol în beneficiul Societății de Voluntari „Salvarea” și piese precum *Dragoste de husar* sau *Frumoasa Ilonka*.

Se făcea de asemenea apel la doamne să vină în sala de spectacol fără pălării sau paltoane, acestea putând fi lăsate la garderobă, prețul fiind de 20 filleri pentru paltoane și de 10 filleri pentru pălării, bastoane și umbrele.

Afișul era creația lui Krecsanyi Ignác, directorul artistic al teatrului a cărui nume apărea în partea finală a afișului.

11. Ultimul afiș din această suită are ca subiect *Nunta de aur* (nr. inv. 30354 din Colecția Istorie), o piesă în opt acte cu muzică și dans, scrisă de Beöthy László și Rákossy Viktor, acompaniată de un aranjament muzical de Fekete J. și avându-l pe Orbán A. drept dirijor. Reprezentația festivă, care urma să fie pusă în scenă pe data de 15 martie 1911, marca aniversarea a 63 de ani de la începutul revoluției maghiare din 1848/1849. Afișul are numărul curent 165, iar în cadrul abonamentului

anual nr. 164, fiind afișat și aici numărul de telefon al teatrului, respectiv 602. Cele opt părți componente ale piesei erau: 1. *Nunta de aur*; 2. *Eliberarea consiliului*; 3. *Mă închin în fața măreției națiunii*; 4. *Recrutare*; 5. *Podul din Piski*; 6. *Inima țării*; 7. *Rușii la Hortobagy*; 8. *Ultima rațiune*; și 9. *Astăzi*. Din distribuția piesei au făcut parte numeroși actori, care au îndeplinit diverse roluri în cadrul celor opt părți ale piesei, respectiv: Fekete Mihly, Harashty Miczi, Hevessy Miklós, Nyulassy Lajos, Abay Gyulané, Abay Gyula, Harashty Vilma, Mátray Ernő, Árkossy Vilmos, Szappanos Dezső, Gerő János, Róna Valér, L.- Mihályfi Juliska, Bérczy Ernő; Herczegh Jenő, Ternyei Lajos, Pogány Béla, Nagy Béla, Gyözö Alfréd, Tábori Emil, Hajnal György, Nagy Gizella, Faludy Károly, Balázs Bálint, Keleti Lajos, Gazdácska Lajos, Paksy Sándor, Lukács Lipót, Horváth Béla, Szeghő Endre, Matolcsy Béla, Ocskay Kornél, E.-Keleti Marton, Csillag Benő, Haller Irma, Belinszky József, Ligethy Laczi, Kozma Pál, Nagy Dezső, Csillagh Benőné, E.-Rossi Rozina, Bacsányi Paula și Bánházy Teréz.

Tipurile de bilete, care puteau fi achiziționate, precum și prețurile acestora erau foarte diverse, ca și în cazul afișului prezentat anterior. Erau disponibile următoarele tipuri de bilete: lojă la parter și la primul etaj (12 coroane și 20 filleri); lojă la etajul al doilea (8 coroane și 20 filleri); locuri la parter în primele opt rânduri (2 coroane și 50 filleri); locuri la parter, etajul unu și la etajul al doilea, în celelalte rânduri (2 coroane și 10 filleri); locuri în picioare la etajul al doilea, în primele rânduri (2 coroane și 10 filleri); locuri în picioare la etajul al doilea, în celelalte rânduri (1 coroană și 66 filleri), locuri închise în galerie (1 coroană și 6 filleri); locuri în picioare la parter (1 coroană și 6 filleri); bilete pentru studenți, soldați și copii la parter (64 filleri); loc în picioare la galerie (42 filleri) și bilete pentru militarii, care aveau un grad inferior celui de subofițer (22 filleri).

Aceste bilete puteau fi achiziționate dimineața între orele 9–12, după-amiază între orele 15–17 și seara de la ora 19 până la mijlocul reprezentației la casieria teatrului. Pe lângă casieria teatrului, bilete de intrare, care puteau fi utilizate și pentru o călătorie cu tramvaiul, puteau fi achiziționate și din alte locații variate, precum: la Doppler Mária pe str. Fő și la comerciantul de condimente Kohn Ignác pe str. Magyar nr. 6 din cartierul Fabric; la Weiterschütz Géza și fii pe str. Kossuth Lajos nr. 19 din cartierul Iosefin; la Villi József, de pe strada amintită anterior, dar din cartierul Elisabetin și de la Fischer Gábor din piața Telekház.

Spectacolul urma să înceapă la ora 19.30 și să se încheie la ora 22.30, urmând ca în ziua următoare, joi, să fie reluată aceeași piesă. Era expus apoi programul săptămânii respective și tipul de abonament, care era valabil la fiecare dintre aceste spectacole, respectiv: vineri – *Micul prinț* (abonamentele cu număr par); sâmbătă – *Poveștile lui Hoffmann* (abonamentele cu număr impar), duminică – de la ora 15 *Contele de Luxemburg* (bilete cu preț redus), iar de la ora 19.30 *Gül Baba* (bilete la preț întreg și abonamentele cu număr par) și luni – *Dragoste de țigan* (abonamente cu număr impar).

În mod similar cu afișul anterior și acesta era creația lui Krecsanyi Ignác, directorul artistic al teatrului, al cărui nume apărea în partea finală a afișului.

Afișele teatrale au cunoscut perioada de glorie în secolele XVIII–XIX, după Primul război mondial pierzând tot mai mult din importanța pe care o avuseseră anterior. De altfel încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea programele de sală au preluat mai multe dintre atributele afișelor teatrale. În plus locul afișelor din spațiul public a fost luat de panouri de format mare, iar distribuirea afișelor la adresele persoanelor private a fost sistată²².

²² Paul S. Ulrich, *op.cit.*, 3.

Hunyady László: Magyarországi 1876. 7/8

Temesvár.

Mit hoher Bewilligung

wird heute Samstag den 15. Juli 1837, in der, im Garten des Gasthauses zum König von England, in der Vorstadt Fabrique, neu erbauten Arena, der durch alle Zeitungen berühmte Künstler

CARL RAPPO,

erster Herkules und Athlet jetziger Zeit,
dann sein 8-jähriger Sohn, so wie der bei ihm engagirte Chinesische Künstler

SAMUEL MOTTY

aus London,

eine große

Vorstellung

in 3 Abtheilungen zu geben die Ehre haben.

Erste Abtheilung:

Chinesische und athletische Kunstfertigkeitsspiele, vom Kleinen und Carl Rappo, in 20 Nummern.

Zweite Abtheilung:

Grotesk - Kunststücke, in Chinesischem Charakter, mit außerordentlicher Kunstfertigkeit vom Herrn Samuel Motty.

Dritte Abtheilung:

Herkulische Kraftproben, ausgeführt von Carl Rappo, in 21 Nummern.

Die Musik ist vom königl. freistädtischen Theater-Orchester.

Preise der Plätze in Conv. Münze.

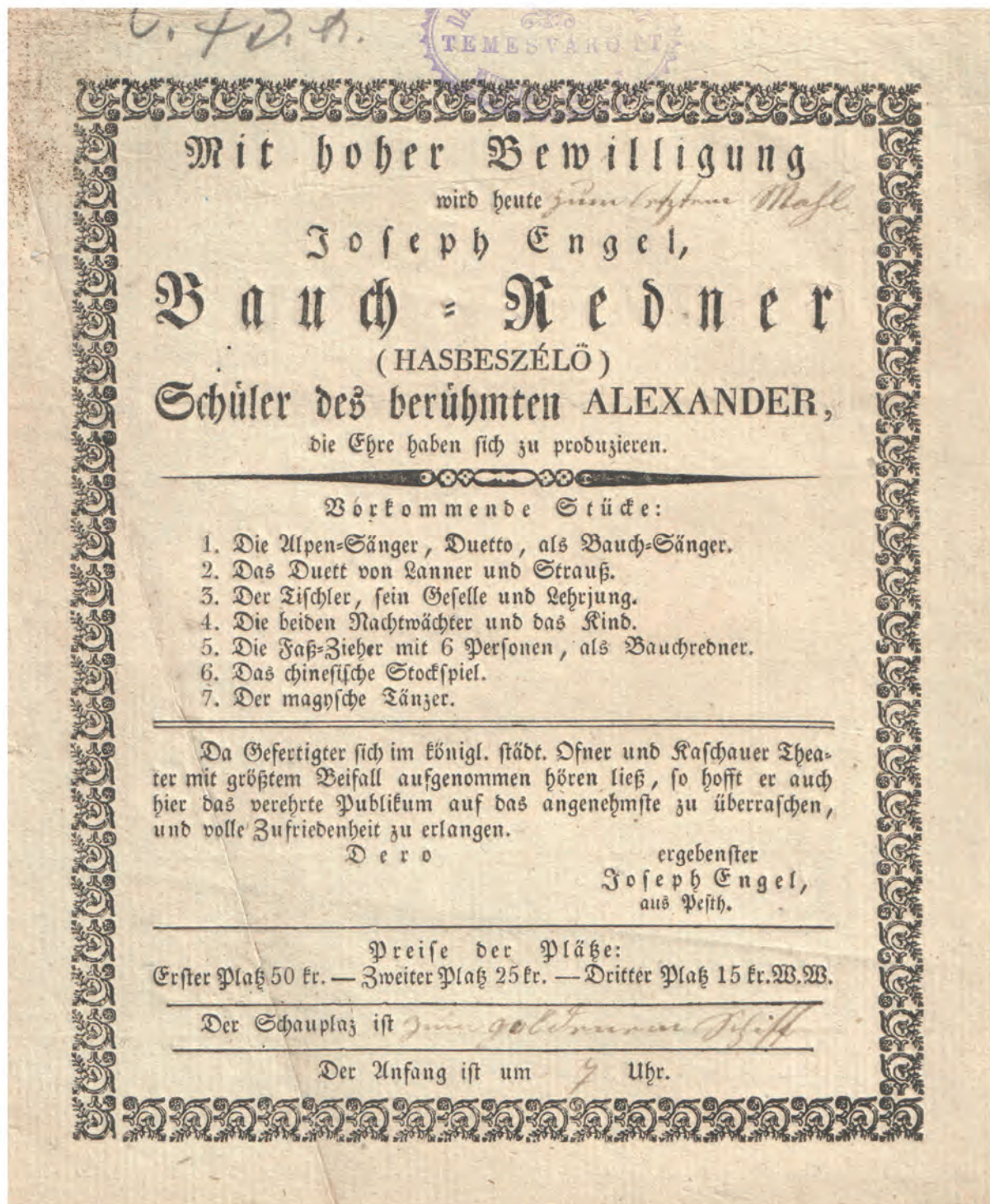
Numerirter Sitz 40 kr. — Zweiter Platz 20 kr. — Dritter Platz 10 kr.

Billetts sind von früh 9. bis Nachmittags 3 Uhr, im Gasthause zum goldenen Pfau, in der Vorstadt Fabrique, im ersten Stod. Nro 5, zu haben.

Casse-Eröffnung um 4 Uhr. — Anfang um halb 6 Uhr.

Pl. I. Afis al reprezentății atletice susținute de Carl Rappo (1837). /

Poster for the athletic performance by Carl Rappo (1837).

Pl. II. Afiş al reprezentației ventriloului Joseph Engel (nedatat). / Poster for the performance of ventriloquist Joseph Engel (undated)..